

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет ветеринарної медицини та тваринництва

Кафедра біоресурсів, тваринництва та аквакультури

Кваліфікаційна робота на правах рукопису

СИТНИЦЬКА ТЕТЯНА ІВАНІВНА

УДК 351.823.1:338.43:332.1

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОГО АГЕНТСТВА
З РОЗВИТКУ МЕЛІОРАЦІЇ, РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРОДОВОЛЬЧИХ ПРОГРАМ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

207 «Водні біоресурси та аквакультура»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Тетяна СИТНИЦЬКА

Керівник роботи:
Сергій ВЕРБЕЛЬЧУК,
кандидат с.-г. наук, доцент

Житомир – 2025

Висновок кафедри біоресурсів, тваринництва та аквакультури

за результатами попереднього захисту: _____

Протокол засідання кафедри біоресурсів, тваринництва та аквакультури

№ __ від «__» _____ 2025 р.

Завідувач кафедри біоресурсів,

тваринництва та аквакультури

Діна ЛІСОГУРСЬКА

«__» _____ 2025 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **Тетяна СИТНИЦЬКА** захистила кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(підпис)

Ніна ЛЕБЕДІВСЬКА

АНОТАЦІЯ

Ситницька Т. І. Аналіз діяльності Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Житомирській області. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 207 – Водні біоресурси та аквакультура. – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

Робота присвячена комплексному аналізу ефективності діяльності регіонального Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Житомирській області.

Мета – оцінити результативність реалізації державної політики у сферах меліорації, рибного господарства та продовольчих програм на обласному рівні. Досліджено функціональні обов'язки, динаміку показників та якість контрольно-наглядової діяльності. Ідентифіковано ключові проблеми та вузькі місця у роботі Управління. За результатами аналізу сформульовано рекомендації для оптимізації управлінських процесів, підвищення ефективності використання ресурсів та посилення продовольчої безпеки регіону.

Ключові слова: Державне управління, меліорація, рибне господарство, продовольчі програми, Житомирська область, аналіз діяльності, ефективність, регіональний розвиток.

ANNOTATION

Sytynyska T. I. Analysis of the activities of the State Agency for the Development of Land Reclamation, Fisheries, and Food Programs in the Zhytomyr Region. – Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 207 – Water Bioresources and Aquaculture. – Polissia National University, Zhytomyr, 2025.

This work is devoted to a comprehensive analysis of the effectiveness of the regional office of the State Agency for Land Reclamation, Fisheries, and Food Programs in Zhytomyr Oblast.

The goal is to evaluate the effectiveness of state policy implementation in the areas of land reclamation, fisheries, and food programs at the regional level. The functional responsibilities, dynamics of indicators, and quality of control and supervisory activities were studied. Key problems and bottlenecks in the work of the Administration were identified. Based on the results of the analysis, recommendations were formulated for optimizing management processes, improving the efficiency of resource use, and strengthening food security in the region.

Key words: public administration, land reclamation, fisheries, food programs, Zhytomyr region, activity analysis, efficiency, regional development.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	7
1.1. Сучасний стан та виклики розвитку рибного господарства в Україні	7
1.2. Механізм реалізації продовольчих програм розвитку рибного господарства	9
1.3. Перспективи розвитку аквакультури в Україні	11
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛ, МЕТОДИКА, МІСЦЕ ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ	13
2.1. Місце та умови проведення досліджень	13
2.2. Матеріал та методика проведення досліджень	16
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	19
3.1. Аналіз ефективності управління та контролю у сфері рибного господарства Житомирської області	19
3.2. Аналіз виробничих потужностей водних об'єктів Житомирської області за 2022–2024 роки	24
3.3. Динаміка використання та загальний фонд водних площ рибогосподарського підприємства (2022–2024 рр.)	27
3.4. Аналіз вирощування рибопосадкового матеріалу за звітний період	30
3.5. Аналіз вирощування товарної продукції аквакультури	37
3.6. Витрати кормів та внесення добрив	41
3.7. Реалізація продукції аквакультури за 2022–2024 роки	42
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	57

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена стратегічною важливістю аграрного сектору та продовольчої безпеки для економічного розвитку Житомирської області та України в цілому. Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм є ключовим регіональним суб'єктом, відповідальним за реалізацію державної політики у критичних галузях: відновлення та експлуатація меліоративних систем, що є необхідним для ефективного землекористування на Поліссі, контроль та розвиток рибного господарства як джерела біоресурсів, а також впровадження продовольчих програм, спрямованих на забезпечення стабільності продовольчого ринку.

Ефективність діяльності цього органу безпосередньо впливає на економічні показники регіону, раціональне використання водних ресурсів та якість життя населення. Відтак, виникає потреба у глибокому та системному аналізі його діяльності для виявлення резервів підвищення ефективності та оптимізації управлінських рішень.

Метою дослідження є комплексний аналіз діяльності Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Житомирській області, а також розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення його ефективності та результативності у реалізації державної політики.

Об'єкти досліджень. Діяльність Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Житомирській області.

Предмет досліджень. Економічні, організаційні та управлінські відносини, що виникають у процесі реалізації функцій Управління щодо розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм на регіональному рівні.

Методи дослідження. Системний аналіз, статистичний аналіз, порівняльний аналіз, метод експертних оцінок, діалектичний метод, узагальнення та абстрагування.

Практичне значення роботи полягає у тому, що проведений аналіз виробництва та реалізації продукції аквакультури за 2022–2024 роки дозволяє оцінити ефективність діяльності рибних господарств Житомирської області, визначити пріоритетні види риб для вирощування, а також розробити рекомендації щодо оптимізації виробничих процесів, підвищення рентабельності та забезпечення продовольчої безпеки регіону.

Перелік публікацій за темою роботи:

1. Ситницька Т., Кот М., Колесник Д., Старовойт Я. Потенціал інтенсифікації та диверсифікації аквакультури в Поліському регіоні. *Проблеми виробництва і переробки продовольчої сировини та якість і безпечність харчових продуктів* : зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф., 5-6 червня 2025 р. Житомир : Поліський національний університет, 2025. С. 93–94.

2. Ситницька Т. Впровадження інноваційних технологій у рибництві для сталого збереження водних біоресурсів та безпеки харчового ланцюга. *Стан та перспективи виробництва, переробки і використання продукції тваринництва*. зб. матер. XII Міжнар. наук. конф. студ. та учн. молоді (20 лист. 2025 р.). м. Кам'янець-Подільський: Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», 2024. С. ____ (Науковий керівник – Вербельчук С. П.)

3. Вербельчук С., Кобко Д., Ситницька Т., Покотило В. Застосування цифрових технологій у галузі тваринництва. *Органічне виробництво і продовольча безпека: цифрові технології та інновації* : зб. матеріалів XII Міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 трав. 2025 р. Житомир : Поліський ун-т, 2025. С. 40-41. <https://salo.li/E278132>

Структура та обсяг роботи. Робота викладена на 56 сторінках комп'ютерного тексту, кількість таблиць – 16, кількість рисунків – 2, додатків – 4. Список використаної літератури – 57 джерел.

РОЗДІЛ 1

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Сучасний стан та виклики розвитку рибного господарства в Україні

Рибне господарство є важливою, хоча й проблемною, галуззю агропромислового комплексу України, що має значний потенціал для забезпечення продовольчої безпеки та соціально-економічного розвитку [10, 18, 37]. Аналіз літературних джерел останніх років (2021–2025) свідчить про глибоку кризу, але водночас і про активні спроби реформування галузі, які, втім, стикаються із серйозними викликами, особливо в умовах повномасштабної війни [2].

Рибне господарство України, попри значний природний потенціал, переживає глибоку кризу, посилену військовими діями. Галузь критично залежить від імпорту та стикається із системними екологічними, економічними та управлінськими викликами. Аналіз сучасного стану є ключовим для визначення стратегій її відновлення та сталого розвитку.

Українське рибне господарство демонструє багаторічну тенденцію до різкого скорочення обсягів промислового вилову водних біоресурсів (ВБР). За даними аналітичних звітів, з середини 1990-х років обсяги вилову скоротилися більш ніж на 80 % [3, 12]. Довоєнний вилов ледь перевищував 70–75 тис. тонн на рік [13].

Повномасштабна військова агресія РФ завдала нищівного удару: промисел у Азовському морі повністю зупинено, а вилов у Чорному морі суттєво обмежений через мінування та заборону навігації [23, 24]. Крім того, підриг Каховської ГЕС у 2023 році призвів до втрати значного рибпромислового басейну та спричинив масштабну екологічну шкоду

гідробіонтам у нижньому Дніпрі [9, 14]. Незважаючи на це, завдяки зусиллям на внутрішніх водоймах та океанічному промислу, у 2023 році загальний вилов ВБР становив близько 38,2 тис. тонн, продемонструвавши невелике зростання порівняно з 2022 роком, але залишаючись у рази меншим за потреби [7, 41]. Основу внутрішнього промислу складають карась сріблястий, лящ та плітка [31].

Різке падіння внутрішнього виробництва призвело до критичної імпортозалежності. На сьогодні український рибний ринок на 90–95 % складається з імпорту [6, 27]. При річній потребі у понад 360 тис. тонн [42], внутрішнє виробництво задовольняє лише близько 10 % попиту. Це впливає на споживання: середня українська норма становить лише 13–14 кг на особу на рік, що майже вдвічі менше за рекомендовану ВООЗ норму – 20 кг [1, 45]. Більшість імпорту (оселедець, хек, скумбрія) надходить із Норвегії та інших країн, що посилює ризики продовольчої безпеки [51].

Сучасний розвиток галузі стикається з трьома основними групами викликів.

Екологічні та інфраструктурні виклики. Військові дії спричинили масштабне забруднення водних екосистем важкими металами та хімічними речовинами внаслідок мінування, обстрілів промислових об'єктів та руйнування критичної водної інфраструктури (очисних споруд) [54]. Це призводить до загибелі біоценозів, зокрема в Чорному та Азовському морях [44]. Необхідне екологічне відновлення водних об'єктів, пошкоджених внаслідок військових дій та техногенних катастроф [33].

Управлінські та економічні виклики. Попри запровадження реформ (як-от цифровізація та електронні аукціони [5]), галузь продовжує боротися з: тінізацією та браконьєрством (ННН-рибальством). Нелегальний вилов залишається системною проблемою, що підриває сталість ресурсів [25].

Має місце недосконалість аукціонної системи, так нова система розподілу квот створює фінансові бар'єри для малих та середніх підприємств через високі гарантійні внески [16, 21].

Також висока вартість кормів, енергоносіїв, обладнання, а також застаріла матеріально-технічна база більшості господарств знижують конкурентоспроможність [26].

1.2. Механізм реалізації продовольчих програм розвитку рибного господарства

Механізм реалізації продовольчих програм (ПП) у сфері рибного господарства є комплексною системою управлінських, фінансових та регуляторних інструментів, стратегічно спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки країни шляхом інтенсифікації вітчизняного виробництва водних біоресурсів (ВБР) та ефективного управління природними запасами [32].

Реалізація програм базується на законодавстві, яке визначає ключові ролі інституцій. Державне агентство меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (Держрибагентство) виступає головним органом, відповідальним за формування та практичне виконання ПП, включаючи регулювання промислового вилову, контроль за аквакультурою та здійснення заходів з відтворення ВБР [39]. На регіональному рівні (наприклад, управління у Житомирській області) здійснюється практична реалізація програм, що охоплює видачу дозволів, контроль за ННН-рибальством (браконьєрством) та моніторинг діяльності аквафермерів [35].

Ефективна реалізація ПП критично залежить від фінансово-економічних механізмів підтримки, спрямованих на подолання високої собівартості української рибної продукції [20, 32]. Ключовим інструментом є державна підтримка аквакультури через субсидування та компенсацію витрат, включаючи

здешевлення кредитів для закупівлі якісних кормів і маточного матеріалу або компенсацію частини вартості модернізації високотехнологічних об'єктів (УЗВ) [34]. Крім того, запровадження механізмів державних закупівель української рибної продукції для державних установ створює гарантований внутрішній ринок збуту, знижуючи фінансові ризики для виробників і стимулюючи виробництво в рамках ПП [52].

Механізм реалізації ПП повинен синхронізувати зростання виробництва із збереженням природних ресурсів. Це досягається через регуляторні інструменти:

1. Цифровізація та прозорість: впровадження електронних систем управління («е-Риба», електронні аукціони) є ключовим механізмом для прозорого розподілу квот та зниження рівня тінізації та корупції в галузі [57].

2. Контроль використання водних об'єктів: регулювання відносин оренди водних об'єктів для цілей аквакультури. Управління Держрибагентства контролює цільове використання орендованих ставків, що є необхідною умовою для залучення інвестицій у рибництво [40].

3. Відтворення ВБР: механізм включає обов'язкові заходи з відтворення водних біоресурсів (зариблення) за рахунок бюджетних коштів або компенсаційних платежів від господарської діяльності. Це є прямим механізмом підтримки природних запасів та біологічної меліорації водою [49].

На регіональному рівні (як на прикладі Житомирщини), механізм реалізації ПП фокусується на стимулюванні аквакультури, оскільки вона становить понад 95 % внутрішнього виробництва ВБР [38]. У цьому контексті посилений контроль за ННН-рибальством на річках є непрямим механізмом реалізації ПП, оскільки збереження природних запасів підтримує екологічну стійкість і знижує потребу в імпорті [46, 47]. Ефективність реалізації ПП вимагає тісної співпраці регіональних управлінь із місцевими громадами щодо

управління ставковим фондом та вирішення конфліктів, пов'язаних з орендою [57].

1.3. Перспективи розвитку аквакультури в Україні

Аквакультура (рибництво) є стратегічним напрямом розвитку рибного господарства України, оскільки має потенціал не лише для значного імпортозаміщення та забезпечення продовольчої безпеки, а й для економічного зростання галузі, зруйнованої падінням промислового вилову та військовими діями [1, 4, 15, 30].

Україна має значний природний потенціал для розвитку аквакультури завдяки великій кількості прісноводних об'єктів, таких як ставки, озера та водосховища, а також сприятливому клімату [19]. Аквакультура, на відміну від промислового вилову, є контрольованим виробництвом, що дозволяє прогнозувати обсяги, забезпечувати якість продукції та ефективно використовувати корми і ресурси, роблячи її стійкою основою для продовольчої системи країни [28].

Попри загальну кризу в рибному господарстві, аквакультура демонструє стійке зростання, що особливо важливо на тлі повномасштабної війни. Зокрема, у 2024 році виробництво продукції аквакультури зросло на 22 % і сягнуло 18,6 тис. тонн [12]. Це зростання відбулося за рахунок стабільної роботи господарств у центральних та західних областях. Основними виробниками риби в умовах аквакультури стали Черкаська, Львівська та Хмельницька області [13]. Структура виробництва базується переважно на традиційних видах: короп (понад 48 %), а також товстолоб, білий амур та судак [1]. Це є важливим кроком до заміщення імпорту саме у сегменті прісноводних риб [57].

Розвиток аквакультури стикається з низкою системних перешкод. Економічний виклик полягає у високій собівартості продукції через значні ціни на корми, енергоносії та обладнання [16], що може бути подолано через

державну підтримку у вигляді компенсації вартості будівництва/модернізації об'єктів та здешевлення кредитів [18, 23]. Інфраструктурна проблема – застаріла матеріально-технічна база більшості рибних господарств – потребує залучення інвестицій та впровадження інноваційних технологій, зокрема Установок замкненого водопостачання (УЗВ), для інтенсивного вирощування цінних видів (лососевих, осетрових). Нормативно-правові бар'єри включають недосконале законодавство щодо довгострокової оренди водних об'єктів, що вимагає спрощення регулювання та забезпечення прозорого, довгострокового механізму оренди [56]. Нарешті, нестача кваліфікованих кадрів може бути вирішена через розвиток освітніх програм та тісну співпрацю з аграрними університетами для підготовки спеціалістів [55].

Для повноцінної реалізації потенціалу аквакультури необхідно зосередитися на таких напрямках [2, 19, 22]:

- 1) інтенсивні технології (УЗВ): перехід до УЗВ дозволить підвищити вихід та вирощувати цінну рибу, яка зараз імпортується [27];
- 2) заміщення імпорту прісноводних видів: слід нарощувати виробництво коропових для повного задоволення внутрішнього попиту [52];
- 3) експортний потенціал: імплементація європейських стандартів та сертифікація, зокрема, імплементація європейських норм, відкриє ринки ЄС [53];
- 4) державне замовлення та підтримка: запровадження механізмів державних закупівель української рибної продукції створить стабільний ринок та гарантований збут для виробників [48].

Таким чином, аквакультура є не просто частиною аграрного сектору, а ключовим елементом стратегії продовольчої незалежності та відновлення економіки України. Успіх залежатиме від ефективності державної політики підтримки та залучення інвестицій у модернізацію галузі.

РОЗДІЛ 2

МАТЕРІАЛ, МЕТОДИКА, МІСЦЕ ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Місце та умови проведення досліджень

Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Житомирській області розташоване за адресою (рис. 1): Провулок Гуйвинський, 6, Житомир, Житомирська область, 10000.

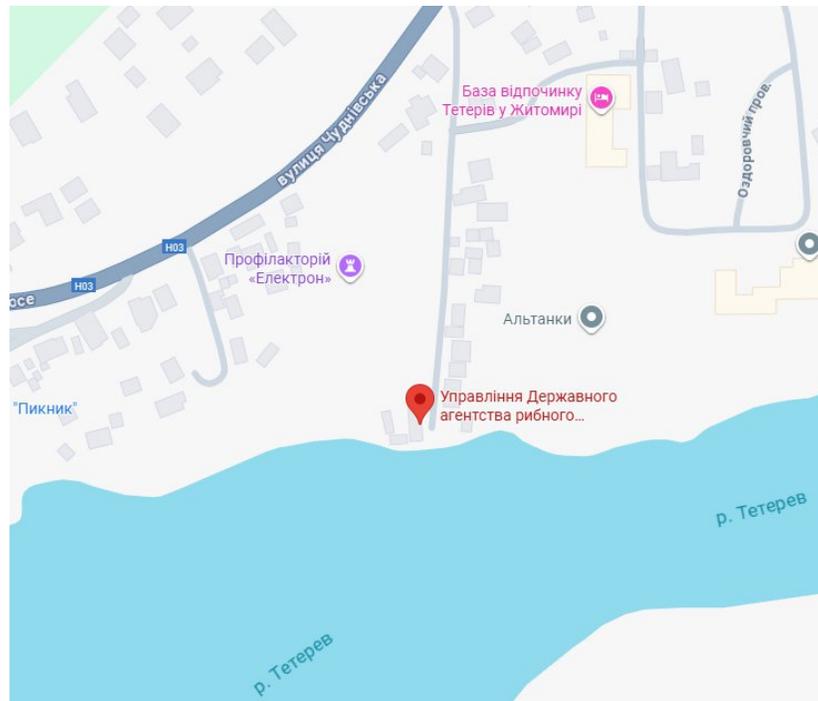

Рис. 1. Розташування Управління Держрибагентства у Житомирській області. Джерело: Google Maps.

Згідно з даними Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Житомирській області функціонує як зареєстрований відокремлений підрозділ (філія).

- ✓ Ідентифікація: підрозділу присвоєно код ЄДРПОУ 41157484.
- ✓ Час заснування: його офіційна реєстрація відбулася 29 лютого 2016 року, що свідчить про майже десятирічний досвід (станом на 15.10.2025) здійснення функцій державного управління в регіоні.
 - ✓ Керівництво: з 30 квітня 2024 року керівником Управління є Токарєв Юрій Миколайович.
 - ✓ Основна функція: базовим видом діяльності філії визначено Державне управління загального характеру (код 84.11), що повністю відповідає його статусу регіонального виконавчого органу.

Діяльність регіонального Управління Держрибагентства в Житомирській області підтверджується його реєстраційним статусом як філії. Юридичні та адміністративні дані станом на 15.10.2025 р. є наступними (табл. 1).

Таблиця 1

**Юридичні та адміністративні дані Управління
станом на 15.10.2025 р.**

Параметр	Характеристика
Повна назва підрозділу	Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Житомирській області
Реєстраційний статус	Зареєстрований відокремлений підрозділ (філія)
Ідентифікаційний код (ЄДРПОУ)	41157484
Дата початку функціонування	29.02.2016 (надає право здійснювати діяльність понад 9 років 7 місяців)
Чинний керівник	Токарєв Юрій Миколайович (призначений 30.04.2024 р.)
Основний вид діяльності	84.11 (Державне управління загального характеру)

Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Житомирській області (код ЄДРПОУ 41157484) здійснює реалізацію державної політики у трьох ключових сферах:

рибне господарство, меліорація та продовольчі програми. Його діяльність класифікується як Державне управління загального характеру (код 84.11).

Ключові функції в контексті дипломної роботи:

– контрольна-наглядова діяльність: здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням правил рибальства та інших вимог законодавства у сфері використання, відтворення і охорони водних біоресурсів (ВБР). Це включає боротьбу з ННН-рибальством (браконьєрством) через діяльність рибоохоронного патруля;

– регуляторна функція: видача дозвільних документів на спеціальне використання ВБР (промисловий вилов), контроль за використанням водних об'єктів для цілей аквакультури та здійснення контролю за дотриманням нормативів рибництва;

– відтворювальна функція: організація та проведення заходів із відтворення ВБР (зариблення) у водних об'єктах регіону за рахунок державних та компенсаційних коштів;

– адміністрування реформ: впровадження центральних ініціатив, зокрема забезпечення роботи електронних сервісів (як-от «е-Риба») на регіональному рівні для підвищення прозорості галузі.

Будучи відокремленим підрозділом (філією) центрального органу, Управління має типову для регіональних органів виконавчої влади структуру, очолювану Начальником Управління (з 30.04.2024 р. – Токарев Ю. М.). Структура зазвичай включає такі основні підрозділи (табл. 2).

Організаційна структура Управління

Структурний підрозділ	Основне призначення
Керівництво Управління	Начальник та його заступники. Забезпечує загальне керівництво, планування та звітність
Рибоохоронний патруль	Основний виконавчий орган. Безпосереднє здійснення контрольної-наглядової діяльності (патрулювання, виявлення та припинення порушень, складання протоколів, вилучення заборонених знарядь)
Відділ іхтіології та регулювання рибальства	Надає науково-методичне забезпечення. Визначає ліміти вилову, контролює заходи з відтворення (зариблення), моніторинг

	стану ВБР у водоймах області
Юридичний відділ (сектор)	Представництво інтересів Управління в судах, робота зі стягненням штрафів та відшкодуванням збитків, завданих рибному господарству
Адміністративно- господарський відділ	Кадрове, бухгалтерське, матеріально- технічне та документаційне забезпечення діяльності Управління

2.2. Матеріал та методика проведення досліджень

Досягнення поставленої мети, яка полягала у комплексному аналізі функціонування Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Житомирській області та розробці науково обґрунтованих заходів для підвищення ефективності його діяльності, потребувало застосування низки спеціальних та загальнонаукових методів.

Завдання дослідження:

– проаналізувати нормативно-правову базу та функціональну структуру Управління;

- оцінити основні показники діяльності Управління за останні роки у сферах меліорації, рибного господарства та продовольчих програм;
- визначити ступінь виконання планових показників, ефективність використання бюджетних коштів та матеріально-технічних ресурсів;
- виявити ключові проблеми та перешкоди, що негативно впливають на реалізацію завдань Управління;
- розробити практичні пропозиції щодо вдосконалення управлінських процесів, кадрового забезпечення та механізмів державного регулювання у досліджуваних сферах.

Дослідження проводили за схемою, наведеною на рис. 2.

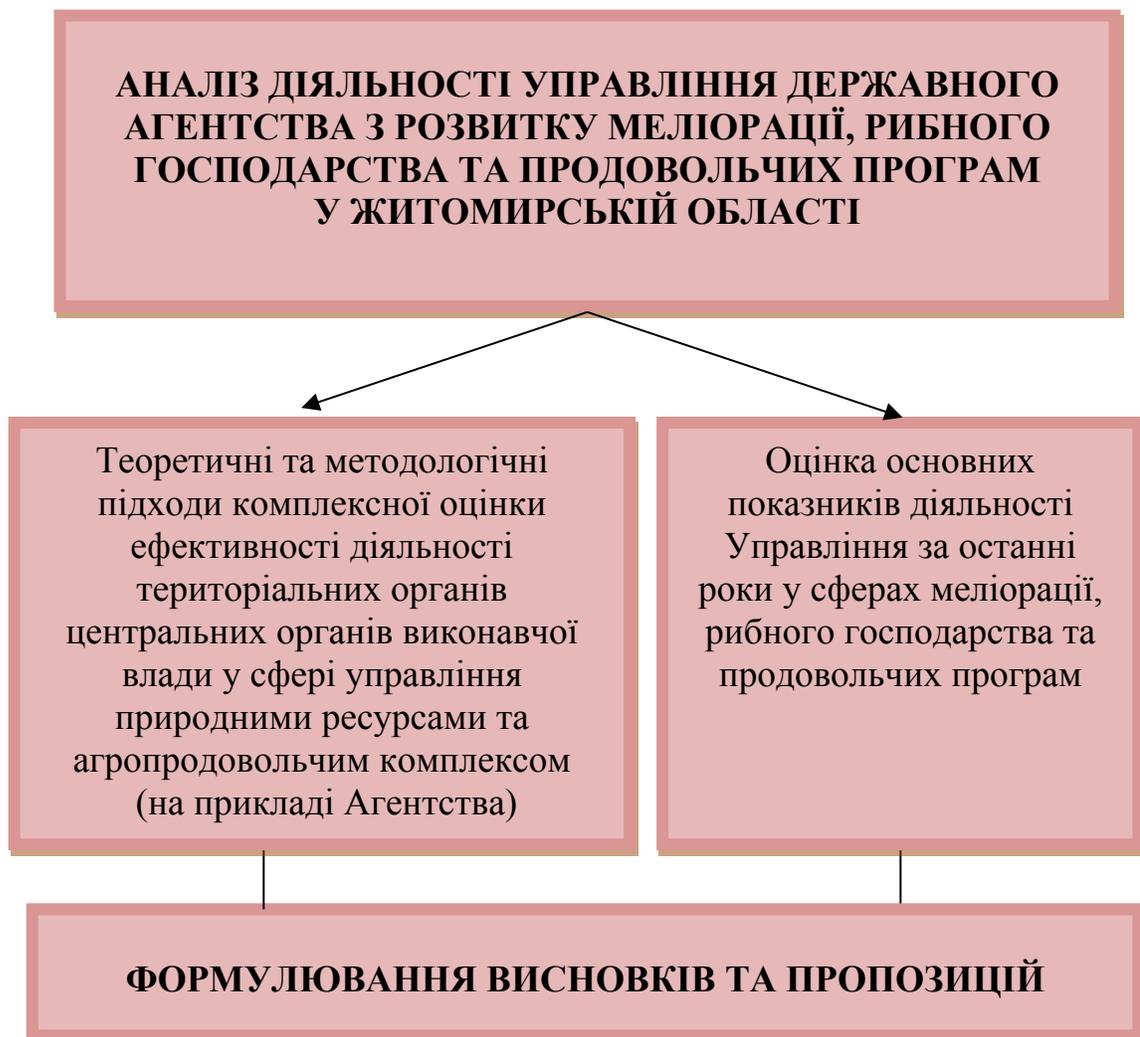

Рис. 2. Загальна схема проведення досліджень

Теоретико-методологічною основою дослідження, спрямованого на комплексну оцінку діяльності Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Житомирській області з метою формування практичних рекомендацій щодо підвищення його результативності, стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з державного управління та аграрної економіки.

Матеріалами дослідження слугували: офіційні статистичні дані Державної служби статистики України та її територіальних органів у Житомирській області (зокрема, щодо стану меліорованих земель, обсягів рибного господарства та аграрного виробництва); річні звіти та фінансова документація Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Житомирській області; нормативно-правові акти (Закони України, постанови Кабінету Міністрів України, накази профільних міністерств), що регулюють діяльність досліджуваного органу та відповідні галузі; а також наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем державного управління та регіональної аграрної економіки.

Аналіз діяльності зосереджено на регіональному органі Управління Держрибагентства у Житомирській області, яке було офіційно створено та зареєстровано як відокремлений підрозділ (код ЄДРПОУ 41157484) 29 лютого 2016 року. Дослідження охоплює період з 2022 року та коли керівництво здійснює Токарєв Ю. М. (з 30.04.2024 р.). Базовий вид діяльності управління (код 84.11) підтверджує його профіль як органу державного управління зі сфери регулювання рибного господарства та продовольчих програм.

РОЗДІЛ 3

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Аналіз ефективності управління та контролю у сфері рибного господарства Житомирської області

Аналіз діяльності Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (Держрибагентства) на регіональному рівні, зокрема у Житомирській області, вимагає глибокого розуміння його адміністративних та контрольних функцій. Регіональні управління виступають ключовою ланкою між центральною владою, яка формує політику, та місцевими суб'єктами господарювання, які безпосередньо здійснюють вилов та аквакультуру [43].

1. Правові та адміністративні основи. Діяльність Держрибагентства та його територіальних органів регламентується низкою нормативно-правових актів, які встановлюють повноваження щодо контролю, регулювання та використання водних біоресурсів. Регіональні управління відповідають за практичну реалізацію державної політики на місцях. Це включає:

- видачу дозвільних документів на промисловий вилов та спеціальне водокористування;
- контроль за дотриманням режиму рибогосподарських водних об'єктів;
- здійснення заходів із відтворення водних біоресурсів (зариблення);

В контексті реформ, запровадження таких інструментів, як цифрова система «e-Риба» та електронні аукціони з продажу прав на вилов, суттєво змінило адміністративні процеси. Регіональні управління є операторами цих систем на місцях, забезпечуючи прозорість розподілу квот та мінімізацію корупційних ризиків [32].

2. *Боротьба з тінізацією та ННН-рибальством.* Одним із найбільш значущих викликів, який стоїть перед регіональними управліннями ДРА, є нелегальне, непідзвітне та неконтрольоване (ННН) рибальство, або браконьєрство. Ця проблема залишається системною і підриває не лише економічні основи галузі, але й зусилля з відновлення запасів ВБР.

Діяльність рибоохоронних патрулів у Житомирській області, зосереджена на патрулюванні внутрішніх водойм, виявленні та припиненні незаконного вилову. Наукові дослідження наголошують, що ефективність цієї діяльності прямо залежить від:

- технічного оснащення патрулів;
- рівня кваліфікації кадрів;
- ефективної взаємодії з правоохоронними органами та громадськістю.

Зниження рівня тінізації через впровадження прозорих механізмів управління є ключовим показником ефективності роботи регіонального управління ДРА.

3. *Співпраця з аквакультурою та місцевими громадами.* У світлі стратегії імпортозаміщення та розвитку аквакультури, роль регіональних управлінь ДРА значно розширюється. Вони мають забезпечувати не лише контроль, а й сприяння розвитку рибництва:

- консультаційна підтримка аквафермерів;
- контроль за дотриманням екологічних норм при створенні та експлуатації ставків і УЗВ (установки замкненого водопостачання);
- взаємодія з органами місцевого самоврядування (ОМС) та громадами щодо використання водних об'єктів (наприклад, довгострокова оренда для рибництва), що часто ускладнюється недосконалістю законодавчої бази.

Аналіз діяльності управління ДРА у Житомирській області дозволить оцінити, наскільки ефективно регіональний підрозділ виконує ці функції, балансуючи між контролем та підтримкою галузі, що є необхідним для сталого розвитку рибного господарства в умовах центральної України.

3.1.1. Аналіз діяльності та викликів Управління Держрибагентства у Житомирській області

Діяльність Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (Держрибагентства) у Житомирській області має вирішальне значення для забезпечення продовольчої безпеки та відновлення водних біоресурсів (ВБР) у регіоні. На відміну від приморських областей, пріоритети його роботи визначаються виключно регіональною специфікою прісноводних об'єктів.

Житомирська область належить до регіонів із порівняно низькою водозабезпеченістю (близько 0,88 тис.м³ води на жителя), що підвищує важливість ефективного управління кожним об'єктом. Діяльність Управління зосереджена на прісноводному басейні річок Дніпра та Прип'яті (Тетерів, Случ, Уж та ін.).

Структура водного фонду: територією області протікає 2822 річки загальною довжиною близько 13,7 тис. км. В області налічується 53 водосховища загальною площею понад 7,7 тис. га та близько 2075 ставків. Ця розгалужена мережа ставків є основою для розвитку товарної аквакультури (рибництва) та спеціального товарного рибного господарства (СТРГ). Основу ВБР складають прісноводні види: короп, карась сріблястий, лящ, щука та товстолоб. Ефективність управління оцінюється не за тоннажем промислового вилову, а за успіхами у боротьбі з браконьєрством та зростанням обсягів аквакультури.

Аналіз діяльності Управління: ключові функції та показники.

Боротьба з ННН-рибальством та регулювання. Головним викликом є нелегальне, непідзвітне та неконтрольоване (ННН) рибальство, спрямоване на використання сіткових знарядь та електровудок. Управління, через рибоохоронний патруль, посилює контроль у період нерестової заборони, яка щорічно розпочинається з 1 квітня і триває до кінця травня – червня залежно від типу водойми.

Фінансові інструменти контролю: розмір штрафів та компенсацій збитків є важливим показником фінансової ефективності роботи: за незаконний вилов одного екземпляра щуки компенсація збитків становить 3468 гривень, а штрафи за порушення правил рибальства – від 34 до 680 грн. Управління має забезпечувати стягнення цих сум.

Впровадження інноваційних інструментів. Управління є оператором центральних реформ, зокрема цифрової системи «е-Риба», яка використовується для оперативного контролю вилову, підвищуючи прозорість розподілу квот. Аналіз має включати оцінку використання електронних аукціонів на право промислового вилову та застосування сучасних технічних засобів, як-от дрони, для патрулювання.

3.1.2. Перспективи розвитку аквакультури та функція сприяння

Розвиток аквакультури визнано ключовим стратегічним напрямом для імпортозаміщення. Житомирська область має значний потенціал завдяки великій кількості ставків. Кількісні показники аквакультури та відтворення:

– динаміка аквакультури: у 2024 році виробництво продукції аквакультури в Україні зросло на 22 % [49]. Житомирська область є серед регіонів-лідерів за обсягами виробництва коропових риб;

– контроль оренди: з 54 водосховищ області, 19 перебувають в оренді, що є значним показником для контролю з боку Управління щодо цільового використання цих об'єктів для потреб аквакультури;

– заходи з відтворення: управління щорічно організовує зариблення водойм. Аналіз має оцінити обсяги та ефективність таких заходів.

Таким чином, аналіз ефективності управління та контролю у сфері рибного господарства Житомирської області є комплексним завданням, що вимагає порівняння адміністративних та контрольних функцій Управління з досягненнями у сфері підтримки аквакультури та захисту ВБР.

Хоча точні та фінальні обсяги зариблення водних об'єктів Житомирської області за весь 2024 рік в кг або тис. шт. наразі відсутні у відкритих загальнодоступних даних Держрибагентства, можна зробити такі висновки, виходячи з наявної інформації та стратегічних документів:

Таблиця 3

Додаткові кількісні показники діяльності Управління Держрибагентства у Житомирській області

Напрямок діяльності	Ключовий показник	Значення/ одиниці виміру
Ресурсний потенціал	Кількість ставків	≈ 1822 шт./12106 га
	Кількість водосховищ	54 шт.
	Площа водосховищ в оренді	2439 га (19 шт.)
Контрольна діяльність	Компенсація за 1 шуку (браконьєрство)	3468 грн
	Штрафи за КУПАП	34 до 680 грн
Природоохоронні заходи	Обсяг зариблення	1946,3 га
Стратегічні цілі	Зростання аквакультури (загальноукраїнське)	↑22% (2024 р.)

3.2. Аналіз виробничих потужностей водних об'єктів Житомирської області за 2022–2024 роки

У процесі дослідження було проведено систематизацію та порівняльний аналіз виробничих площ і водних об'єктів, які використовувались у діяльності державного рибогосподарського агентства протягом 2022–2024 років. Основна увага приділена динаміці наявності та фактичної експлуатації ставів різного функціонального призначення: вирощувальних, нагульних, маточних, нерестових, зимувальних, карантинних та інших об'єктів. Проведений аналіз дає змогу оцінити завантаження виробничих потужностей, тенденції розвитку та можливі напрями оптимізації.

Аналіз основних ставів рибогосподарського підприємства за 2022–2024 роки показує особливості використання водного фонду та динаміку експлуатаційних площ (табл. 4). Найбільшу частку водних ресурсів займають вирощувальні ставки I та II порядку. У 2022 році їх загальна площа становила 2189,8 га, з яких у виробництві використовувалося 1579,8 га. У 2023 році експлуатаційна площа зменшилася до 1495,3 га, а в 2024 році значно зросла до 1946,3 га, що свідчить про розширення виробничих потужностей та інтенсифікацію вирощування рибопосадкового матеріалу.

Нагульні ставки у 2022 році використовувалися на площі 315,7 га, у 2023 році площа експлуатації збільшилася до 482,5 га, а в 2024 році зменшилася до 395,2 га, що пояснюється технологічними потребами та оптимізацією процесів нагулу. Маточні ставки поступово скорочувалися з 3,2 га у 2022 році до 1,5 га у 2024 році при стабільній кількості водойм (2 одиниці), що свідчить про концентрацію маточного поголів'я у технологічно ефективних ставках.

Площа нерестових ставів залишалася стабільною – 7,9 га у 2023–2024 роках, забезпечуючи безперервний процес відтворення рибопосадкового матеріалу.

Таблиця 4

Основні ставки рибогосподарського підприємства, 2022–2024 рр.

Рік	Вид ставів	Наявність на початок року, кількість	Наявність на початок року, площа, га	Було в експлуатації, кількість	Було в експлуатації, площа, га
2022	Вирощувальні 1 і II порядку	129	2189,8	92	1579,8
	Нагульні	24	465,5	18	315,7
	Маточні	2	3,2	2	3,2
	Нерестові	1	–	1	–
	Зимувальні	13	29,4	11	15,8
	Карантинні	–	–	–	–
	Інші	1	0,8	1	0,8
2023	Вирощувальні 1 і II порядку	129	1914,0	92	1495,3
	Нагульні	24	594,5	18	482,5
	Маточні	2	2,1	2	2,1
	Нерестові	1	7,9	1	7,9
	Зимувальні	13	17,6	11	16,2
	Карантинні	–	0,8	–	–
	Інші	12	–	–	0,8
2024	Вирощувальні 1 і II порядку	136	2417,0	95	1946,3
	Нагульні	21	517,4	13	395,2
	Маточні	2	1,5	2	1,5
	Нерестові	1	7,9	1	7,9
	Зимувальні	12	17,15	10	15,8
	Карантинні	–	–	–	–
	Інші	2	40,3	1	26,2

Зимувальні ставки підтримувалися на відносно постійному рівні – від 15,8 до 16,2 га, що відповідає потребам безпечної перезимівлі риби. Карантинні ставки використовувалися лише у 2023 році на площі 0,8 га, а площа інших допоміжних ставок змінювалася від 0,8 га у 2022 році до 26,2 га у 2024 році, що відображає введення нових резервних об'єктів у виробничий процес.

Отже, аналіз основних ставок показує, що підприємство ефективно використовує водні ресурси, стабільно підтримує технологічно важливі категорії водойм, розширює площі вирощувальних ставок та оптимізує нагульні й допоміжні ставки, що забезпечує сталий розвиток виробництва та готовність до подальшої інтенсифікації рибництва.

Аналіз додаткових водних об'єктів рибогосподарського підприємства за 2022–2024 роки показує, що до складу водного фонду включаються водосховища, які виконують допоміжну функцію забезпечення водного балансу ставів та підтримки гідробіологічних умов.

Таблиця 5

Додаткові водні об'єкти – водосховища, 2022–2024 рр.

Рік	Наявність на початок року		Було в експлуатації	
	кількість	площа, га	кількість	площа, га
2022	1	232,0	1	232,0
2023	–	–	–	–
2024	–	–	–	–

У 2022 році водосховище площею 232,0 га перебувало в експлуатації та використовувалося для забезпечення технологічних потреб підприємства. У 2023 та 2024 роках водосховища в експлуатацію не вводилися, що відображає стабільну структуру основних водних ресурсів і відсутність потреби у додаткових об'єктах у цей період.

Таким чином, водосховища виступають важливим резервом водних ресурсів, що забезпечує стабільність функціонування основних ставів та можливість адаптації виробництва до коливань гідрологічних умов.

3.3. Динаміка використання та загальний фонд водних площ рибогосподарського підприємства (2022–2024 рр.)

Аналіз виробничих потужностей рибогосподарського підприємства за 2022–2024 роки показує особливості використання водних об'єктів та їх ефективності. Для оцінки стану водного фонду використовуються два основні показники: динаміка експлуатації водних площ за категоріями ставів та загальний фонд водних площ, включно з часткою площ, що фактично перебувала в експлуатації (табл. 6).

Таблиця 6

Динаміка експлуатації водних площ, га

Рік	Вирощувальні	Нагульні	Маточні	Нерестові	Зимувальні	Інші
2022	1579,8	315,7	3,2	–	15,8	0,8
2023	1495,3	482,5	2,1	7,9	16,2	0,8
2024	1946,3	395,2	1,5	7,9	15,8	0,8

Таблиця 6 демонструє динаміку використання основних виробничих водних площ рибогосподарського підприємства у 2022–2024 роках. У ній наведено площі вирощувальних, нагульних, маточних, нерестових, зимувальних та інших категорій ставів, які фактично перебували в експлуатації протягом кожного року, що дозволяє простежити загальні тенденції розвитку та оптимізації виробничих потужностей.

Найбільшу частку водного фонду стабільно займають вирощувальні ставки. У 2022 році площа цих ставів становила 1579,8 га, у 2023 році вона дещо знизилася до 1495,3 га, що можна пояснити частковим виведенням окремих площ з обороту або проведенням ремонтних робіт. Проте у 2024 році площа вирощувальних ставів зросла до 1946,3 га, тобто майже на 30 % порівняно з попереднім роком. Це свідчить про значне розширення виробничих

потужностей та збільшення обсягів вирощування рибопосадкового матеріалу й товарної риби.

Площа нагульних ставів у 2022 році становила 315,7 га, у 2023 році різко збільшилася до 482,5 га, що може бути пов'язано з необхідністю інтенсифікації нагулу риби або залучення додаткових площ. У 2024 році спостерігається зворотна тенденція – зменшення експлуатаційної площі до 395,2 га, що може вказувати на оптимізацію структури нагулу та перехід до більш ефективного використання окремих ставів.

Маточні ставки протягом трьох років демонструють сталий спад експлуатаційної площі: з 3,2 га у 2022 р. до 2,1 га у 2023 р. та 1,5 га у 2024 р.. Зменшення їхньої площі може свідчити про скорочення поголів'я маточного стада або його концентрацію в менших, але технологічно ефективніших водоймах.

На відміну від цього, нерестові ставки мають стабільні показники: у 2023 та 2024 роках їх експлуатаційна площа становила 7,9 га, тоді як у 2022 році вони фактично не використовувалися. Це може бути наслідком перегляду програми відтворення риби та необхідності забезпечити оптимальні умови для нересту у наступні роки.

Показники зимувальних ставів у 2022–2024 роках залишаються відносно стабільними. У 2022 році їх експлуатаційна площа становила 15,8 га, у 2023 році вона зросла до 16,2 га, а у 2024 році знову повернулася до 15,8 га. Така сталість свідчить про збереження оптимального мінімуму площ, необхідного для забезпечення безпечної перезимівлі рибопосадкового матеріалу.

Інші водні площі у всіх трьох роках мають однаковий показник – 0,8 га, що відображає постійне використання допоміжних ставів, зокрема ремонтних чи технологічних.

У цілому динаміка експлуатації водних площ свідчить про те, що підприємство активно оптимізує структуру своїх виробничих потужностей.

Найбільш вагомі зміни пов'язані з вирощувальними та нагульними площами, що забезпечують основний обсяг виробництва риби. Стабільні показники зимувальних і нерестових площ підтверджують раціональне планування відтворення та сезонного утримання риби, а незначні коливання в інших категоріях свідчать про сталість допоміжних функціональних елементів системи.

Таблиця 7

Загальний фонд водних площ, га

Рік	Загальна площа ставів	Площа в експлуатації
2022	2688,7	1915,3
2023	2536,2*	2004,8
2024	3000+*	2367+*

Примітка: *У 2023–2024 рр. частина площ не була офіційно облікована у звітних формах.

Загальна площа водного фонду підприємства демонструє тенденцію до розширення (табл. 7). У 2022 році загальна площа ставів становила 2688,7 га, із яких 1915,3 га були задіяні у виробничому процесі. У 2023 році загальна площа зменшилася до 2536,2 га, але площа в експлуатації зросла до 2004,8 га, що свідчить про більш ефективне використання наявних ресурсів, хоча частина ставів залишалася поза активною експлуатацією.

У 2024 році загальна площа перевищила 3000 га, а площа, що перебувала в експлуатації, склала 2367 га, що свідчить про введення нових водойм або офіційне відображення раніше не врахованих площ. Примітка до даних вказує, що у 2023–2024 роках частина площ не була офіційно відображена у звітних формах, що пояснює деякі відмінності між фактичною експлуатацією та загальним фондом.

Аналіз динаміки та висновки до розділу 3.3.

1. Протягом 2022–2024 років підприємство активно оптимізувало водні площі, збільшуючи площу вирощувальних ставів та скорочуючи частину маточних, що свідчить про акцент на інтенсифікацію виробництва товарної риби.

2. Нагульні ставки демонструють коливання площі залежно від виробничих потреб і погодних умов, тоді як нерестові та зимувальні ставки залишаються стабільними, що забезпечує безперебійну реалізацію відтворювальної програми.

3. Загальна площа водних об'єктів зростає, а частка площ, що експлуатується, становить понад 70 % від фонду, що підтверджує ефективне використання ресурсів та наявність резерву для подальшого розвитку.

4. Сталість площ допоміжних ставок та мінімальні коливання інших категорій відображають раціональне планування виробничих об'єктів та ефективне управління ставовим фондом.

Таким чином, аналіз динаміки експлуатації та загального фонду водних площ свідчить про стабільний розвиток підприємства, ефективне використання водних ресурсів та здатність адаптувати потужності під виробничі потреби.

3.4. Аналіз вирощування рибопосадкового матеріалу за звітний період

Вирощування рибопосадкового матеріалу є ключовою ланкою у функціонуванні рибогосподарського підприємства, оскільки визначає подальшу продуктивність ставів, рівень виживання риби та ефективність виробництва товарної продукції. У цьому розділі наведено порівняльний аналіз результатів отримання личинок, інкубації ікри та вирощування цьоголіток, однорічок і дволіток у 2022–2024 роках на основі звітних даних підприємства (табл. 8).

У 2022 році підприємство отримало 250,4 тис. шт. личинок у інкубаційних цехах та ще 150 тис. шт. личинок природного нересту. Основу вирощування становили коропа, товстолобики, білі амури, а також у значно менших кількостях – сомові й осетрові види.

Загальний обсяг вирощеного і виловленого рибопосадкового матеріалу у 2022 році становив 114870 кг та 885,2 тис. шт. Найбільшу частку займали:

- ✓ коропові – 88100 кг та 593,2 тис. шт.;
- ✓ рослиноїдні риби – 22 960 кг та 148,0 тис. шт.;
- ✓ сомові види – 140 кг і 1,4 тис. шт.;
- ✓ інші види – 3670 кг та 142,6 тис. шт.

Основне вирощування здійснювалося у ставах, де отримано як цьоголіток (23600 кг і 491,6 тис. шт.), так і дволіток (91270 кг та 393,6 тис. шт.). Садки, басейни та інші водойми у 2022 році практично не використовувалися.

Додатково підприємство закупило рибопосадковий матеріал в інших суб'єктів господарювання – загалом 9990 кг та 133,2 тис. шт., переважно коропа, рослиноїдних та осетрових видів.

На зимівлю було посаджено 18510 кг цьоголіток та 72602 кг дволіток.

У 2022 році рибогосподарське підприємство здійснювало комплекс робіт із вирощування рибопосадкового матеріалу, що охоплював отримання личинок, ставове вирощування, закупівлю матеріалу та посадку риби на зимівлю.

На інкубаційних цехах було отримано 250,4 тис. шт личинок, з яких 244 тис. шт припадало на коропа, 2,5 тис. шт – на сомових, а 3,9 тис. шт – на декоративних риб. Від природного нересту надійшло ще 150 тис. шт коропових личинок.

Таблиця 8

Вирощування рибопосадкового матеріалу за 2022 рік

Найменування	Усього		Короп		Рослиноїдні		Сомові		Осетрові		Інші		Декоративні	
	кг	тис. шт	кг	тис. шт	кг	тис. шт	кг	тис. шт	кг	тис. шт	кг	тис. шт	кг	тис. шт
Отримано личинки в інкубаційних цехах	х	250,4	х	244	х	–	х	2,5	х	–	х	–	х	3,9
Від природного нересту	х	150	х	150	х	–	х	–	х	–	х	–	х	–
Вирощено та виловлено рибопосадкового матеріалу – всього	114870,0	885,2	88100,0	593,2	22960,0	148,0	140,0	1,4	–	–	3670,0	142,6	–	–
Ставові – всього	114870,0	885,2	88100,0	593,2	22960,0	148,0	140,0	1,4	–	–	3670,0	142,6	–	–
– цьоголітки	23600,0	491,6	17800,0	283,0	4150,0	99,2	90,0	1,3	–	–	1560,0	108,1	–	–
– дволітки	91270,0	393,6	70300,0	310,2	18810,0	48,8	50,0	0,1	–	–	2110,0	34,5	–	–
Куплено цьоголіток	200,0	8,0	–	–	–	–	–	–	–	–	200,0	8,0	–	–
Куплено однорічок	2910,0	108,1	1650,0	63,0	250,0	5,0	–	–	10,0	0,1	1000,0	40,0	–	–
Куплено дволіток	6080,0	16,6	1440,0	3,1	4010,0	10,4	–	–	–	–	630,0	3,1	–	–
Куплено дворічок	900,0	1,5	500,0	0,9	400,0	0,6	–	–	–	–	–	–	–	–
Посаджено на зимівлю – цьоголітки	18510,0	363,8	15000,0	215,1	1850,0	39,2	90,0	1,3	10,0	0,1	1560,0	108,1	–	–
Посаджено на зимівлю – дволітки	72602,0	312,9	64110,0	291,8	8202,0	19,7	50,0	0,1						

За рік у ставках вирощено та виловлено 114,87 т рибопосадкового матеріалу – 885,2 тис. шт. Найбільшу частку становив коропа – 88,1 т (593,2 тис. шт). Значний обсяг припадав на рослиноїдних риб – 22,96 т (148 тис. шт). Сомові були представлені незначною кількістю (140 кг і 1,4 тис. шт), а інші види – 3,67 т (142,6 тис. шт).

Серед вирощеної риби виділяють:

- цьоголіток – 23,6 т (491,6 тис. шт), з яких коропа – 17,8 т, рослиноїдних – 4,15 т, сомових – 90 кг та інших – 1,56 т;
- дволіток – 91,27 т (393,6 тис. шт), у тому числі 70,3 т коропа, 18,81 т рослиноїдних, 50 кг сомових та 2,11 т інших.

Підприємство також здійснювало закупівлю рибопосадкового матеріалу. Було придбано:

- цьоголіток – 0,2 т (8 тис. шт) – переважно інших видів;
- одnorічок – 2,91 т (108,1 тис. шт), серед них 1,65 т коропа і 1 т інших риб;
- дволіток – 6,08 т (16,6 тис. шт), із яких 4,01 т становили рослиноїдні;
- дворічок – 0,9 т (1,5 тис. шт) – переважно коропа.

Для забезпечення безпечної зимівлі було посаджено:

- цьоголіток – 18,51 т (363,8 тис. шт), у тому числі 15 т коропа, 1,85 т рослиноїдних, 90 кг сомових, 10 кг осетрових та 1,56 т інших видів;
- дволіток – 72,602 т (312,9 тис. шт), з яких 64,11 т коропа та 8,2 т рослиноїдних.

Таким чином, 2022 рік характеризувався високими показниками вирощування рибопосадкового матеріалу, домінуванням коропа в структурі виробництва та активним використанням закупівель для поповнення запасів.

3.4.1. Отримання ікри та личинок риб

Виробництво рибопосадкового матеріалу починається з отримання ікри та личинок, що є ключовим етапом у технологічному циклі рибогосподарського підприємства. Ікра є основним репродуктивним матеріалом, який визначає чисельність та якість майбутнього поповнення водних об'єктів. Личинки риб, отримані в інкубаційних цехах або від природного нересту, є базою для подальшого вирощування цьоголіток, однорічок та дворічок у ставових, садкових та басейнових умовах.

На підприємстві здійснюється відбір та інкубація ікри різних видів риб, зокрема коропових, рослиноїдних, хижих та осетрових. В умовах інкубаційних цехів забезпечується контроль за температурним режимом, аерацією та якістю води, що сприяє підвищенню виживаності личинок. Крім того, частина ікри та личинок отримується від природного нересту, що дозволяє зберегти генетичне різноманіття та покращити адаптаційні властивості молоді.

Для оцінки ефективності виробництва рибопосадкового матеріалу проводиться облік маси та кількості отриманої ікри й личинок за видами риб та умовами отримання (інкубаційні цехи або природні нерестові об'єкти). Ці дані дають змогу аналізувати динаміку виробництва, планувати посадку на зимівлю та прогнозувати майбутній обсяг товарної риби

Порівняння даних 2023 та 2024 років, представлене в таблицях 9–10, включає кількість ікри, масу та чисельність отриманих личинок за видами риб, що дозволяє наочно визначити тенденції зміни виробництва та оцінити приріст або зниження показників у порівнянні з попереднім роком.

Аналіз отримання личинок риб у 2023–2024 роках дозволяє оцінити динаміку виробництва рибопосадкового матеріалу та ефективність використання репродуктивних ресурсів підприємства. Протягом цього періоду

відбулися зміни як у кількості отриманої ікри, так і в масі личинок різних видів риб.

Таблиця 9

Порівняння отримання ікри та личинок риб у 2023–2024 рр., тис. шт.

Вид риб	Роки		Відхилення, 2024±2023, тис. шт
	2023	2024	
Короп звичайний	1700,0	5000,0	+3300,0
Товстолобик білий	–	–	–
Товстолобик строкатий	1700,0	1500,0	–200,0
Амур білий	500,0	1500,0	+1000,0
Карась сріблястий	–	–	–
Щука	40,0	–	–40,0
Сом європейський	120,0	60,0	–60,0
Судак	2000,0	–	–2000,0
Стерлядь	10,0	–	–10,0
Осетер сибірський	–	–	–
Осетер руський	–	–	–

Особлива увага приділяється короповим, рослиноїдним та хижим видам, оскільки вони складають основну частку посадкового матеріалу. Динаміка отримання личинок у інкубаційних цехах та за межами підприємства дає змогу оцінити ефективність технологічних процесів, а також визначити напрямки для покращення умов інкубації та вирощування молоді.

Порівняльний аналіз даних щодо отримання ікри та личинок риб у 2023–2024 роках свідчить про суттєві зміни у структурі видового складу та обсягів інкубаційних робіт підприємства. Загалом у 2024 році спостерігається тенденція до зростання виробництва найпоширеніших і комерційно привабливих видів, водночас обсяги інкубації окремих хижих риб значно скоротилися або були повністю відсутні.

Найбільш виражене зростання у 2024 році зафіксовано щодо коропа звичайного. Порівняно з 2023 роком обсяг отриманої ікри збільшився на 3300 тис. шт, а кількість личинок – на 1800,2 тис. шт. Така динаміка пояснюється

зміцненням маточного стада, розширенням інкубаційних потужностей та загальним акцентом підприємства на виробництві корошових видів, що характеризуються високою адаптивністю та стійким попитом на ринку.

Таблиця 10

Порівняння отримання личинок риб у 2023–2024 рр., тис.шт.

Вид риб	Личинки, тис. шт., /роки		Відхилення, 2024±2023, тис. шт
	2023	2024	
Короп звичайний	1200,0	3000,2	+1800,2
Товстолобик білий	1000,0	–	–1000,0
Товстолобик строкатий	1000,0	2000,0	+1000,0
Амур білий	1514,0	2000,15	+486,15
Карась сріблястий	–	0,2	+0,2
Щука	16,0	0,5	–15,5
Сом європейський	80,0	40,0	–40,0
Судак	500,0	–	–500,0
Стерлядь	10,0	–	–10,0
Осетер сибірський	–	10,0	+10,0
Осетер руський	–	0,2	+0,2

Певне зростання спостерігається також у групі рослиноїдних риб. Зокрема, амур білий у 2024 році демонструє збільшення обсягів ікри на 1000 тис. шт, а личинок – на 486,15 тис. шт. Товстолобик строкатий також характеризується позитивною динамікою за личинками (+1000 тис. шт), хоча по ікрі зафіксовано незначне зменшення (–200 тис. шт). Зростання обсягів рослиноїдних видів є показником раціоналізації виробництва, адже ці види ефективно використовують природну кормову базу водойм.

У 2024 році підприємство розширило видовий склад за рахунок отримання личинок карася сріблястого (0,2 тис. шт), що свідчить про диверсифікацію виробничої програми.

Водночас обсяги інкубації хижих видів риб у 2024 році суттєво зменшилися. Порівняно з 2023 роком спостерігається повне припинення отримання ікри та личинок судака, значне скорочення робіт зі щукою

(зменшення на 15,5 тис. шт личинок) та зниження показників щодо сома європейського (–60 тис. шт ікри та – 40 тис. шт личинок). Це може бути пов'язано з нестачею або старінням маточних груп хижих риб, специфічністю умов їх нересту, а також оптимізацією виробництва на користь менш затратних видів.

Зміни відбулися і в групі осетрових риб. Якщо у 2023 році підприємство працювало зі стерляддю, то у 2024 році акцент змістився на осетра сибірського та осетра руського, проте у незначних кількостях (10,0 і 0,2 тис. шт відповідно). Це може свідчити про початок формування нових напрямів інкубації або про експериментальний характер виробництва цих видів.

Отже, загальна динаміка 2023–2024 років демонструє переорієнтацію підприємства на масові та економічно вигідні види, зокрема коропа та рослиноїдних риб. Спостерігається чітка тенденція до оптимізації інкубаційних процесів, збільшення їх ефективності та розширення видового складу за рахунок нових перспективних напрямів. Це дозволяє підприємству гнучко реагувати на потреби ринку й більш раціонально використовувати наявні ресурси.

3.5. Аналіз вирощування товарної продукції аквакультури

Порівняльний аналіз даних за 2022–2024 рр. демонструє суттєві зміни у виробництві товарної продукції рибицтва. Таблиці 11–12 відображають динаміку вирощування риб за кількістю та масою.

З 2022 року, до початку повномасштабного вторгнення, виробництво товарної продукції аквакультури було стабільним із високими показниками, зокрема за коропом, товстолобиком та карасем сріблястим. У 2022 р. короп становив 665734 тис. шт (352770 кг), а карась сріблястий – 363326 тис. шт (62665 кг).

Таблиця 11

**Порівняльний аналіз вирощування товарної продукції аквакультури за
2022–2024 рр., кількість, тис. шт**

Вид риби (укр.)	Латинська назва	Роки/тис/шт			2024 ±–2022, тис. шт	2024 ±–2022, %
		2022	2023	2024		
Короп звичайний	<i>Cyprinus carpio</i>	665734	233889	177176	–488558	–73,4
Товстолобик білий	<i>Hypophthalmichthys molitrix</i>	59906	59906	41740	–18166	–30,3
Товстолобик строкатий	<i>Hypophthalmichthys nobilis</i>	26002	26002	22956	–3046	–11,7
Амур білий	<i>Stenopharyngodon idella</i>	16975	16975	17441	+466	+2,7
Гібрид товстолобиків	<i>Hypophthalmichthys molitrix x H. nobilis</i>	18640	18640	26705	+8065	+43,3
Карась сріблястий	<i>Carassius gibelio</i>	363326	363326	289623	–73703	–20,3
Лящ звичайний	<i>Abramis brama</i>	1700	1700	100	–1600	–94,1
Щука	<i>Esox lucius</i>	6061	6061	13953	+7892	+130
Сом європейський	<i>Silurus glanis</i>	1750	1750	1947	+197	+11,3
Судак звичайний	<i>Sander lucioperca</i>	760	760	950	+190	+25
Окунь звичайний	<i>Perca fluviatilis</i>	14000	14000	15689	+1689	+12,1

У 2023 році спостерігалось різке зниження виробництва кількості риб, особливо коропа, що пов'язано з логістичними труднощами, нестачею кормів, обмеженням доступу до водних об'єктів та необхідністю переселення персоналу в безпечні регіони. Так, кількість коропа скоротилася до 233889 тис. шт, а маса залишилася на рівні 352770 кг, що свідчить про зменшення чисельності молоді при збереженні вагових показників основних риб.

У 2024 році спостерігається подальше зниження виробництва деяких видів риб. Кількість коропа зменшилася до 177176 тис. шт (–73,4 % порівняно з 2022 р.), товстолобика білого – на 30,3 %, карася сріблястого – на 20,3 %. Водночас збільшився обсяг вирощування гібриду товстолобиків (+43,3 % кількість, +75,7 % маса) та щуки (+130 % кількість, +40,4 % маса), що може

свідчити про корекцію технологій та орієнтацію на види з більшою рентабельністю та швидшим оборотом.

Перед наведеною таблицею 12 представлено порівняльний аналіз динаміки маси риб (кг) за 2022–2024 роки. Дані дозволяють оцінити, як зміни в умовах ведення господарської діяльності, зокрема вплив повномасштабного вторгнення, позначилися на виробництві товарної продукції аквакультури.

З таблиці видно, що війна спричинила значне зниження маси традиційних видів риб, таких як короп, товстолобик білий та карась сріблястий, що пов'язано зі скороченням обсягів зариблення, проблемами логістики та обмеженням ресурсів. Водночас деякі види риб, що швидко ростуть або є більш рентабельними, такі як амур білий, гібрид товстолобиків, щука та європейський сом, показують помітне зростання виробництва, що свідчить про адаптацію рибоводних господарств до нових умов та стратегічну перебудову структури виробництва.

Наведені дані дозволяють простежити тенденції змін у виробництві риби за час повномасштабного вторгнення та оцінити ефективність заходів щодо стабілізації аквакультури в умовах війни.

Аналіз маси риб підтверджує тенденцію: найбільше скорочення зафіксовано у ляща (–96 %), коропа (–13,9 %) та товстолобика білого (–19,7 %). Одночасно, маса щуки, європейського сома, амура білого та гібриду товстолобиків зросла, що відображає зміни у стратегії вирощування та адаптацію підприємств до нових умов.

Маса реалізованої риби за період 2022–2024 рр.

Вид риби (укр.)	Латинська назва	Роки			2024 ±2022, кг	2024 ±2022, %
		2022	2023	2024		
Короп звичайний	<i>Cyprinus carpio</i>	352770	352770	303766	-49004	-13,9
Товстолобик білий	<i>Hypophthalmichthys molitrix</i>	92200	92200	74004	-18 196	-19,7
Товстолобик строкатий	<i>Hypophthalmichthys nobilis</i>	51125	51125	45420	-5705	-11,2
Амур білий	<i>Ctenopharyngodon idella</i>	28217	28217	33305	+5088	+18
Гібрид товстолобиків	<i>Hypophthalmichthys molitrix</i> x <i>H. nobilis</i>	37000	37000	65020	+28020	+75,7
Карась сріблястий	<i>Carassius gibelio</i>	62665	62665	56803	-5862	-9,3
Лящ звичайний	<i>Abramis brama</i>	500	500	20	-480	-96
Щука	<i>Esox lucius</i>	7660	7660	10751	+3091	+40,4
Сом європейський	<i>Silurus glanis</i>	6580	6580	7900	+1320	+20
Судак звичайний	<i>Sander lucioperca</i>	1 168	1 168	1 421	+253	+21,7
Окунь звичайний	<i>Perca fluviatilis</i>	3 836	3 836	3 681	-155	-4

Таким чином, війна внесла значні корективи у виробництво товарної продукції аквакультури. Спостерігається різке зниження виробництва традиційних видів риби, одночасне нарощування обсягів швидкозростаючих та комерційно вигідних видів. Підприємства були змушені адаптувати технології вирощування, змінювати структуру рибного поголів'я та оптимізувати виробничі процеси відповідно до обмежень воєнного часу.

3.6. Витрати кормів та внесення добрив

Аналіз витрат кормів і внесення добрив за 2022–2024 роки показує суттєві зміни у технології вирощування риби, пов'язані з початком повномасштабного вторгнення та обмеженням ресурсів.

Таблиця 13

Витрати кормів на вирощування риби, кг

Вид риби	Роки			2024±2022, кг	2024±2022, %
	2022	2023	2024		
Короп звичайний	459320	642704	530808	+71488	+15,6
Карась сріблястий	59634	60940	108030	+48396	+81,1
Щука	–	3250	5661	+2411	–
Сом європейський	–	8082	14161	+6079	–
Судак звичайний	–	600	300	–300	–50,0
Стерлядь	565	565	–	–565	–100
Осетер сибірський	–	–	648	+648	–
Інші види	–	–	–	–	–

Примітка: Витрати кормів у 2022 році наведені за сумою всіх категорій: молодь, маточне поголів'я, товарна риба.

Таблиця 14

Внесення добрив, кг

Вид добрив	Роки			2024±2022, кг	2024±2022, %
	2022	2023	2024		
Органічні	5000	–	–	–5000	–100
Мінеральні	300	–	–	–300	–100
Всього	5300	–	–	–5300	–100

Внесення добрив у 2022 році здійснювалося у сумі 5300 кг, переважно органічних – 5000 кг і мінімальної кількості мінеральних – 300 кг. Це забезпечувало належний розвиток водних об'єктів та підвищувало продуктивність ставів.

У 2023–2024 роках спостерігаються зміни у структурі витрат кормів. Загальні витрати на коропа коливалися від 642704 кг у 2023 році до 530808 кг у 2024 році. Для карася сріблястого у 2024 році витрати кормів зросли до 108030

кг, що свідчить про збільшення його виробництва та значення для ринку. Водночас витрати на інші види риб, такі як щука та сом європейський, також зросли, що відображає диверсифікацію виробництва та орієнтацію на рибу з високою ринковою цінністю.

Внесення добрив після 2022 року практично не здійснювалося, що пов'язано із обмеженням ресурсів, логістичними труднощами та необхідністю оптимізації виробничих процесів.

Таким чином, війна внесла суттєві корективи у витрати кормів і добрив: виробники були змушені скорочувати ресурсозатратні процеси, зосереджуватися на ефективному вирощуванні швидкоростучих видів риб і підтримувати стабільність товарної продукції у складних умовах. Найбільш постраждали види з високими потребами у кормі та спеціальному утриманні, тоді як стійкі рослиноїдні та швидкоростучі види стали пріоритетними для господарств.

3.7. Реалізація продукції аквакультури за 2022–2024 роки

У контексті дослідження «Аналіз діяльності Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Житомирській області» важливим є детальне вивчення динаміки реалізації продукції аквакультури в регіоні. Саме ці показники є ключовими індикаторами результативності управлінських рішень, ефективності використання водних ресурсів та рівня розвитку рибного господарства області.

Період 2022–2024 років був одним із найскладніших в історії галузі через вплив повномасштабного вторгнення росії в Україну. Воєнні дії спричинили суттєві зміни у функціонуванні рибницьких господарств: виникли труднощі із зарибленням водойм, забезпеченням кормами, логістикою та реалізацією продукції. Частина підприємств тимчасово призупинила роботу або працювала

зі зменшеним навантаженням. Однак Управління рибного господарства Житомирщини здійснювало координацію, контроль та підтримку суб'єктів галузі, що дозволило зберегти стабільність виробництва та забезпечити продовольчий ринок рибною продукцією.

Порівняльний аналіз обсягів реалізації риби та продукції аквакультури за 2022–2024 роки дає змогу виявити основні тенденції розвитку галузі, оцінити вплив воєнних умов на виробничі процеси, визначити позитивні та негативні зміни, а також зробити висновки щодо ефективності діяльності Управління. Це дозволить обґрунтувати подальші напрями удосконалення роботи у сфері рибного господарства Житомирської області та підвищення рівня продовольчої безпеки регіону.

Таблиця 15

Динаміка реалізації товарної рибної продукції за 2022–2024 рр., кг

Вид риби	Роки			Зміна 2022 → 2024, кг	Динаміка, %
	2022	2023	2024		
Короп	144234	11947	104110	-40124	-27,8 %
Товстолобик білий	110592	32398	21021	-89 571	-81,0 %
Товстолобик строкатий	1035	17 477	24590	+23 555	+2276 %
Амур білий	138	1899	12615	+12 477	+9048 %
Гібрид товстолобиків	–	16700	24300	+24 300*	–
Карась сріблястий	–	17588	18263	+18 263*	–
Щука	–	1880	3155	+3155*	–
Сом європейський	1035	183	312	-723	-69,8 %
Судак	–	688	458	-230	–

Примітка: * у 2022 році вид не подавався → динаміка розраховується відсутньо.

Аналіз даних показує, що за останні три роки обсяги реалізації товарної риби мали різноспрямовану динаміку залежно від виду риби. Традиційно одним

із ключових об'єктів аквакультури є коропа. Проте у 2022–2024 рр. його реалізація знизилася на 27,8 %, що вказує на певні труднощі у вирощуванні або зменшення попиту. Подібна тенденція простежується і щодо товстолобика білого, обсяги реалізації якого скоротилися більш ніж у чотири рази. Це може бути наслідком погодних умов, скорочення площ вирощування або зміни технологічних підходів у господарствах області.

Водночас спостерігається значне зростання виробництва окремих видів. Зокрема, реалізація товстолобика строкатого збільшилася у понад двадцять разів, а амура білого – у дев'яносто разів. Така позитивна динаміка свідчить про активне впровадження полікультури та вибір господарствами більш продуктивних і рентабельних видів риби. Зокрема, товстолобик строкатий та амур білий забезпечують ефективне використання природної кормової бази та відзначаються високими темпами росту, що робить їх привабливими для аквакультурного виробництва.

Для деяких видів, зокрема гібридів товстолобиків, карася сріблястого та щуки, дані у 2022 році були відсутні, однак у наступні два роки їх реалізація демонструє стабільне зростання. Це свідчить про розширення асортименту вирощуваної риби та адаптацію господарств до потреб ринку. Водночас спостерігається зниження реалізації європейського сома, що може бути пов'язано з технологічними особливостями його вирощування або економічною доцільністю.

Порівняння обсягів реалізації основних видів риби у Житомирській області за 2022–2024 роки свідчить про суттєві структурні зміни у роботі рибницьких господарств регіону. Динаміка різних видів риби була нерівномірною, що вказує на зміну виробничих пріоритетів, ринкового попиту та умов вирощування.

Обсяги реалізації коропа зменшилися з 144,2 т у 2022 р. до 104,1 т у 2024 р. Скорочення на 27,8 % свідчить про зменшення частки коропа в загальній

структурі аквакультури. Причинами можуть бути як зниження рентабельності вирощування, так і часткове переорієнтування господарств на інші види.

Виробництво товстолобика білого скоротилося найсуттєвіше – на 81 %. Це різке падіння (на 89,6 т) може бути пов'язане з технологічними труднощами, зменшенням природної кормової бази або зниженням попиту. Вид перестає бути основним об'єктом аквакультури в області.

На відміну від білого товстолобика, строкатий продемонстрував вибухове зростання – з 1,0 т у 2022 р. до 24,6 т у 2024 р. (+2276 %). Це свідчить про активне впровадження полікультури та переорієнтацію підприємств на більш продуктивні види, які краще використовують природну кормову базу.

Показники зросли з 0,138 т до 12,6 т (+9048 %). Така стрімка позитивна динаміка може бути зумовлена високою здатністю амура ефективно очищувати водойми від надмірної рослинності, що робить його цінним об'єктом аквакультури у господарствах регіону.

Дані за 2022 рік відсутні, проте у 2024 р. обсяг становив 24,3 т. Поява цього виду у структурі виробництва відображає намір господарств підвищувати продуктивність та адаптивність рибних популяцій.

Подібно до гібрида товстолобиків, реалізація карася у 2024 р. зросла до 18,3 т, тоді як у 2022 р. цей вид не фіксувався. Це може вказувати на активізацію малих водойм та підвищення попиту серед населення на недорогі види риби.

За три роки щука з'явилася у значних обсягах – до 3,15 т у 2024 р. Поява цього хижака у структурі реалізації є ознакою збільшення зариблення природних водойм та покращення умов відтворення.

Реалізація зменшилася з 1,035 т у 2022 р. до 0,312 т у 2024 р. (–69,8 %). Це може бути пов'язано з високою собівартістю вирощування та обмеженою кормовою базою.

Обсяги судака знизилися з 0,688 т у 2023 р. до 0,458 т у 2024 р. (–34 %). Незважаючи на популярність виду, його вирощування потребує якісної води та складних технологій, що може стримувати збільшення виробництва.

Загальна динаміка свідчить про зміну виробничого профілю рибних господарств області:

- скорочуються обсяги традиційних видів (короп, білий товстолобик, сом, судак);
- різко зростає виробництво рослиноїдних видів з високою рентабельністю (строкатий товстолобик, білий амур);
- до структури реалізації активно вводяться нові або раніше не обліковані риби (гібриди товстолобиків, карась, щука).

Такі тенденції свідчать про адаптивність підприємств до ринкових умов, оптимізацію видового складу та підвищення ефективності аквакультурного виробництва в Житомирській області.

Загалом аналіз свідчить, що у 2022–2024 роках структура реалізованої продукції аквакультури в Житомирській області зазнала суттєвих змін. Поряд із традиційними видами дедалі більшого значення набувають нові об'єкти вирощування, а господарства переорієнтовуються на продукцію з вищою рентабельністю та стійким попитом. Така динаміка підтверджує адаптивність рибницьких підприємств регіону до економічних умов та вимог ринку, що є важливим чинником розвитку рибного господарства області.

Таблиця 16

Вартісні показники виробництва продукції аквакультури, 2022–2024 рр.

Вид риби / продукції	2022		2023		2024		2024 ± 2022, кг	2024 ± 2022, грн
	кг	вартість, грн	кг	вартість, грн	2024 кг	вартість, грн		
Короп звичайний	144234,0	9053,8	11947,0	8255567	104110,0	8296050	-40124	+8286996
Товстолобик білий	110592,0	3951,4	32398,0	1328309	21021,0	1026107	-89571	+1022155
Товстолобик строкатий	–	–	17477,0	734111	24590,0	1265668	+24590	+1265668
Амур білий	–	–	1899,0	141514	12615,0	1069231	+12615	+1069231
Амур чорний	–	–	–	–	–	–	–	–
Гібрид товстолобиків	–	–	16700,0	505600	24300,0	1155500	+24300	+1155500
Карась сріблястий	–	–	17588,0	736388	18263,0	7999544	+18263	+7999544
Лящ звичайний	–	–	–	–	300,0	18000	+300	+18000
Щука	–	–	1880,0	168442	3155,0	369909	+3155	+369909
Сом європейський	–	–	183,0	14 661	312,0	36 160	+312	+36160
Сом каналний	–	–	230,0	5000	–	–	–	–
Судак звичайний	–	–	688,0	81967	458,0	80333	+458	+80333
Окунь звичайний	–	–	391,0	27675	374,0	21225	+374	+21225
Інші види	28782,0	1296,4	300,0	9000	–	–	–	–
Всього товарної риби	284781,0	14422,1	–	–	–	–	-29828	+21323721

У таблиці 16 наведено вартісні показники виробництва товарної риби в Житомирській області за 2022–2024 роки. Дані свідчать про суттєві зміни у структурі та обсягах виробництва, що відбулися на фоні повномасштабного вторгнення росії в Україну. Маса товарної риби у 2024 році порівняно з 2022 роком зменшилась на 29828 кг, що відображає зниження обсягів вирощування та реалізації окремих видів риби, зокрема коропа та товстолобика білого.

Водночас вартість продукції за цей період зросла приблизно на 21,32 млн грн, що пов'язано з підвищенням цін на рибну продукцію та переорієнтацією на більш ринково цінні види риби, зокрема карася сріблястого та гібридів товстолобиків. Найбільше зростання вартості спостерігається у карася сріблястого, що свідчить про зміни у пріоритетах виробництва та ринковий попит. Зменшення маси продукції в цілому частково компенсується збільшенням її вартості, що дозволяє забезпечувати фінансову стійкість підприємств аквакультури в умовах воєнного часу.

Таким чином, наведені показники демонструють адаптацію рибного господарства Житомирщини до складних економічних і воєнних умов, збереження фінансової ефективності та переорієнтацію на ринково цінні види риби.

ВИСНОВКИ

1. Згідно з проєктом Програми розвитку галузі рибного господарства Житомирської області на 2024–2030 роки, заходи з зариблення водойм області є пріоритетним напрямком і плануються для позитивного впливу на біорізноманіття. Це підтверджує, що функція зариблення є плановою та обов'язковою для Управління у 2024 році.

2. Зариблення відбувається переважно за рахунок компенсаційних коштів (стягнення збитків від порушників) або коштів обласного екологічного фонду, як це було у 2019 році, коли зариблення Житомирського водосховища становило 7 тонн на 190 тис. грн.

3. Як і в попередні роки, зариблення зосереджується на видах, що виконують функцію біологічної меліорації та мають високу адаптивність у прісних водах, насамперед товстолоб та білий амур, а також короп.

4. У 2022–2024 роках обсяги реалізації коропа зменшилися з 144,2 т до 104,1 т (–27,8 %), а білого товстолобика – з 110,6 т до 21,0 т (–81 %), що відображає зниження виробництва традиційних видів на фоні повномасштабного вторгнення та змін у ринковому попиті.

5. Водночас реалізація високорентабельних видів зростає: строкатого товстолобика – з 1,0 т до 24,6 т (+2276 %), амура білого – з 0,14 т до 12,6 т (+9048 %), а гібриди товстолобиків та карась сріблястий з'явилися у виробничій структурі (24,3 т та 18,3 т відповідно), що свідчить про адаптацію господарств до умов воєнного часу та переорієнтацію на більш продуктивні види.

6. За період 2022–2024 років у Житомирській області спостерігалось зменшення маси товарної риби на 29828 кг на фоні повномасштабного вторгнення Росії, що свідчить про зниження обсягів вирощування та реалізації окремих видів риби.

7. Водночас загальна вартість продукції зросла приблизно на 21,32 млн грн, що відображає підвищення цін і переорієнтацію на більш ринково

цінні види риб, забезпечуючи фінансову стійкість рибного господарства в умовах воєнного часу.

8. Для підвищення ефективності діяльності Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Житомирській області рекомендовано: Впровадити цифрову систему моніторингу меліоративних систем для оперативного планування ремонтів. Слід посилити контроль у рибному господарстві шляхом активного використання технічних засобів (дрони, GPS) для запобігання браконьєрству. Необхідно повністю автоматизувати дозвільні та адміністративні процедури Управління, перевівши їх в електронний формат. Також важливо створити єдиний веб-портал для інформування громадськості та агровиробників. Для об'єктивної оцінки роботи підрозділів слід запровадити ключові показники ефективності (KPI). Нарешті, доцільно делегувати ОТГ повноваження та фінансування для обслуговування дрібних меліоративних мереж.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алимов С. І., Кононенко Р. В. Інтенсивні технології в аквакультури: навч. посіб. К.: Фітосоціоцентр, 2014. 280 с
2. Аналіз рибної галузі України. Офіс ефективного регулювання BRDO. URL: [https://brdo.com.ua/...](https://brdo.com.ua/) (дата звернення: 16.10.2025).
3. Базиліук В. Б., Левицька І. В. Проблеми та перспективи імплементації європейських стандартів у рибному господарстві України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. С. 112–119.
4. Біологічні основи рибного господарства: навч. посіб. / Н. Є. Гриневичта ін. Біла Церква, 2023. 151 с.
5. Бондаренко В. В. Цифровізація процесів управління водними біоресурсами в Україні: переваги та ризики. *Агросвіт*. 2024. № 3. С. 78–83.
6. Варченко О. М. Правове регулювання аграрного сектору України. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 78–82.
7. Войтович О. П., Клименко С. В. Стратегічні напрями розвитку аквакультури в Україні як інструмент продовольчої безпеки. *Вісник ХНТУСГ*. 2024. № 4. С. 125–130.
8. Голембовська Н., Лебська Т. Використання коропа і товстолобика у складі пресервів. *Тваринництво України*. 2016. № 11-12. С. 38–43.
9. Головач О. Ф., Мельниченко О. І. Вплив підриву Каховської ГЕС на гідробіонти нижнього Дніпра: екологічні та економічні наслідки. *Екологічні науки*. 2023. № 9. С. 45–52.
10. Гринжевський М. В. Інтенсифікація виробництва продукції аквакультури у внутрішніх водоймах України. К.: Світ. 2000. 187 с.
11. Грициняк І. І. Наукове забезпечення розвитку аквакультури та підвищення ефективності використання водних біоресурсів внутрішніх водойм України. *Рибогосподарська наука України*. 2010. № 1. С. 4–13.
12. Державна служба статистики України. (різні роки). Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення: 12.09.2025).

13. Державна служба статистики України. *Рибне господарство України: Статистичний збірник*. Київ: Держстат України, (2021-2024).
14. Діденко М. О. Державне регулювання рибного господарства: проблеми та шляхи вдосконалення. *Вісник аграрної науки*. 2019. № 2. С. 71–75.
15. Дорогунцов С. І. Регіональна економіка: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2018. С. 150–155.
16. Жук В. І., Панасюк Л. А. Інвестиційна привабливість рибного господарства в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2023. № 10. С. 98–105.
17. Закон України «Про аквакультуру» No5293-VII від 8.09. 2012 р. –Редакція від 28.04.2023. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17#Text>
18. Інноваційні технології виробництва продукції тваринництва : навч. посіб. / Т. В. Вербельчук, С. П. Вербельчук, О. О. Лавринюк, Альона Л. Шуляр, О. В. Лісогурська, С. К. Павлюк, Т. І. Ковальчук, В. З. Трохименко, В. В. Кобернюк, Аліна Л. Шуляр, В. П. Ткачук. Житомир : Поліський національний університет, 2025. 430 с.
19. Інтенсивні технології в аквакультурі: навч. посіб. / Р. В. Кононенко, П. Г. Шевченко, В. М. Кондратюк, І. С. Кононенко. К.: Центр учбової літератури, 2016. 410 с.
20. Князев В. М. Теорія державного управління: курс лекцій. Київ: НАДУ, 2019. С. 45–48.
21. Коваленко І. Л. Проблеми тінізації рибного промислу та шляхи їх подолання через аукціонну систему. *Митна справа*. 2024. № 5. С. 67–72.
22. Кононенко Р. В., Кононенко І. С., Мушит С. О. Технічні засоби в аквакультурі : посібник Ч.1. Київ : «ЦП» КОМПРИНТ», 2018. 310 с.
23. Лагутін В. Д., Петренко О. С. Доктрина сталого розвитку рибного господарства України: виклики реалізації. *Економіка АПК*. 2024. № 1. С. 34–40.

24. Ловля риби під час війни: як перебої електроенергії та підриг ГЕС вплинули на галузь. *24 Канал*. 28 вересня 2025. URL: <https://24tv.ua/...> (дата звернення: 28.08.2025).
25. Лозова О. А. Еколого-економічна оцінка збитків водних біоресурсів внаслідок військових дій на Півдні України. *Водні біоресурси та аквакультура*. 2024. № 1. С. 55–62.
26. Марценюк Н. О., Марценюк В. П. Моніторинг технологій та інноваційний потенціал виробництва рибної продукції в Україні : монографія. Київ : Компринт, 2016. 193 с.
27. Матвієнко М. В., Соколов П. Г. Перспективи розвитку інтенсивної аквакультури (УЗВ) в Україні та необхідність державної підтримки. *Науковий вісник НУБіП*. 2023. № 345. С. 190–197.
28. Мельник Л. В. Аналіз динаміки імпорту рибної продукції в Україні та її вплив на внутрішнє виробництво. *Торгівля і ринок України*. 2024. № 2. С. 150–156.
29. Мороз О. І. Вплив військових дій на водні ресурси. *Екологічні науки*. 2022. № 5. С. 102–108.
30. Оболенський О. О. Державне управління: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2017. С. 101–105.
31. Огляд рибного ринку України за 2024 рік. Асоціація «Українських імпортерів риби та морепродуктів». URL: <https://uifsa.ua/...> (дата звернення: 12.10.2025).
32. Онопрієнко В. В., Демченко Л. Д. Реформування системи розподілу квот на вилов водних біоресурсів: фінансовий аспект. *Економічний вісник*. 2023. № 4. С. 80–86.
33. Павленко С. А., Рибак Л. В. Забруднення Чорного та Азовського морів внаслідок військової агресії: вплив на промислові запаси риб. *Вісник морської екології*. 2024. № 2. С. 25–32.
34. Петришин М. І. Програмно-цільовий метод у державному управлінні економікою. *Економічний вісник*. 2020. № 6. С. 55–60.

35. Поліщук В. М. Стан та перспективи державної підтримки аквафермерів в умовах воєнного часу. *Збірник наукових праць ДБТУ*. 2024. С. 188–194.
36. Проект програми розвитку галузі рибного господарства Житомирської області на 2024–2030 роки. URL: <https://oda.zht.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/Proekt-programy.pdf> (дата звернення: 27.08.2025).
37. Рибне господарство: традиції та інновації. Вітчизняний та світовий досвід : наук.- допом. бібліогр. покажч. / упоряд. Т. П. Фесун. Київ : Нац. ун-т харч. технол., Наук.- техн. б-ка, 2021. 221 с.
38. Рибний ринок України на 90–95 % зараз складається з імпорту – Загуменний. *Українське радіо*. 22 травня 2025. URL: [https://ukr.radio/...](https://ukr.radio/) (дата звернення: 16.10.2025).
39. Саблук П. Т. Економічні проблеми відтворення та використання меліорованих земель. *Економіка АПК*. 2016. № 5. С. 89–95.
40. Семикоп Л. П. Оцінка потенціалу прісноводного рибництва в Україні для заміщення імпорту корошових видів. *Рибне господарство*. 2023. № 7. С. 42–48.
41. Скрипник А. В. Продовольча безпека та державне регулювання аграрного ринку. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С. 15–20.
42. Сорокін В. Д., Захаров Г. В. Продовольчі системи України: повоєнне відновлення та забезпечення стійкості. *Державний біотехнологічний університет*. 2024. С. 32–39.
43. Програма розвитку галузі рибного господарства Житомирської області на 2024-2030 роки. URL: <https://oda.zht.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/51-vid-14.02.2024.pdf> (дата звернення: 10.09.2025).
44. Стратегія розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках», розпорядження КМУ №402-р від 02.05.2023 р URL: [tps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2989-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2989-20#Text)
45. Сучасна аквакультура: від теорії до практики. практичний

посібник. / Ю. Є. Шарило та ін. К. : Простобук, 2016. 149 с.

46. Технологія риби та морепродуктів : навч. підручник / Т. К. Лебська та ін. Київ : НУБіП України, 2021. 311 с.

47. Ткаченко Л. І., Руденко А. М. Екологічний стан водних об'єктів Півдня України за впливу російської агресії. *Водні біоресурси та аквакультура*. 2024. № 1. С. 88–95.

48. У 2023 році Україна видобула на 13 % більше водних біоресурсів. Клименок І. *AgroTimes*. 26 лютого 2024. URL: [https://agrotimes.ua/...](https://agrotimes.ua/) (дата звернення: 08.06.2025).

49. У 2024 році виробництво продукції аквакультури зросло на 22%. *UkrAgroConsult*. 11 березня 2025. URL: [https://ukragroconsult.com/...](https://ukragroconsult.com/) (дата звернення: 11.10.2025).

50. Україна збільшила промисловий вилов риби на 20%. *AgroPortal.ua*. 09 лютого 2024. URL: [https://agroportal.ua/...](https://agroportal.ua/) (дата звернення: 13.07.2025).

51. Україна імпортує 90 % всієї риби, яка є на ринку – Загуменний. *Громадське радіо*. 14 листопада 2024. URL: [https://hromadske.radio/...](https://hromadske.radio/) (дата звернення: 26.09.2025).

52. Україна істотно збільшила імпорт риби та морепродуктів. *УНІАН*. 21 лютого 2022. URL: [https://www.unian.ua/...](https://www.unian.ua/) (дата звернення: 05.10.2025).

53. Улов риби в Україні в 2023 році збільшився на 11 %, але залишається втричі меншим за довоєнний: кого й де ловлять. *Delo.ua*. 05 березня 2024. URL: [https://delo.ua/...](https://delo.ua/) (дата звернення: 26.08.2025).

54. Чорна О. І. Інноваційні технології в рибному господарстві: світовий досвід та перспективи для України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2019. Вип. 35. С. 147–152.

55. Шевченко В. В., Дем'яненко І. І. Вплив воєнних дій на рибне господарство України: сучасний стан та прогнози. *Вісник аграрної науки*. 2023. № 5. С. 87–93.

56. Шерман І. М., Рілов В. Г. Технологія виробництва продукції рибництва. Київ : Вища освіта, 2005. 370 с.

57. Шульга В. В. Законодавчі аспекти оренди водних об'єктів для цілей аквакультури: проблеми та шляхи вдосконалення. *Право і суспільство*. 2024. № 6. С. 110–116.

ДОДАТКИ